

Руслана СОДОМА (Ruslana SODOMA)
Павлина ДУБИНЕЦЬКА (Pavlina DUBYNETSKA)
Андрій САМІЛО (Andriy SAMILO)

**ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

**FINANCE, MONEY AND CREDIT:
THEORY AND PRACTICE**

За загальною редакцією Р. І. Содоми
EDITED BY RUSLANA SODOMA

**УСЕ ЩО ВИКЛАДЕНЕ У ЦЬОМУ ПОСІБНИКУ – ЦЕ ТВІЙ КАПІТАЛ, А ВСЕ ТЕ
ЩО ТИ ЗАПАМ'ЯТАВ – ВІДСОТОК НА НЬОГО**

**EVERYTHING THAT IS SET OUT IN THIS GUIDE IS YOUR CAPITAL, AND
EVERYTHING THAT YOU REMEMBER IS A PERCENTAGE ON IT**

**ЛЬВІВ 2024
LVIV 2024**

УДК 336.712.8(075.8)

С 57

Рекомендовано вченою радою
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Протокол № 5 від 18 грудня 2024 року)

Рецензенти:

Назарій ПОПАДИНЕЦЬ – доктор економічних наук, старший дослідник, Національний університет «Львівська політехніка».

Ірина ЧЕРЕВКО – доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет природокористування

Андрій ДОМІНІК – полковник служби цивільного захисту, кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Содома Р.І., Дубинецька П.П., Саміло А.В. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика (Finance, money and credit: theory and practice): *навчальний посібник* – Львів. ЛДУБЖД, 2024 – 624с.

ISBN 978-617-8537-95-1

У сучасному світі, де панують новітні глобальні тренди, вивчення теоретичних і практичних основ з фінансів є тим підґрунтям, на якому базується якісна підготовка здобувачів вищої освіти. Невизначеність та безпековість, асинхронність фінансових процесів – саме під таким кутом зору розкриваються у посібнику новітні фінансові знання.

Навчальний посібник за своєю структурою та змістом має значну навчально-методичну та практичну цінність. Представлено різноманітні методи вивчення матеріалу, які включають кейси, практичні та інтерактивні завдання глосарій актуальних дефініцій; охоплено широкий спектр тем (українською та англійською мовами), включаючи практичні аспекти фінансової діяльності, грошовий, кредитний, валютний; та фінансовий ринки, особливість функціонування центрального комерційних банків та управління ризиками у міжнародному фінансовому просторі.

Матеріали навчального посібника становлять науковий і практичний інтерес як для здобувачів вищої освіти, так і для широкого кола науковців, фахівців у сфері – фінансів, банківської справи, місцевих органів самоврядування, топ менеджерів підприємств та практиків з фінансового менеджменту.

© Содома Р.І., Дубинецька П.П., Саміло А. В., 2024

© Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2024

© JuniStars. Навчальний центр, 2024

UDC 336.712.8(075.8)
C 57

**Recommended by the Academic Council
of the Lviv State University of Life Safety
(Minutes No. 5 of December 18, 2024)**

Reviewers:

Nazariy POPADYNETS – Doctor of Economics, Senior Researcher, Lviv Polytechnic National University.

Iryna CHEREVKO – Doctor of Economics, Professor, Lviv National University of Environmental Management

Andriy DOMINIK – Colonel of the Civil Protection Service, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Lviv State University of Life Safety

Sodoma R.I., Dubynetska P.P., Samilo A.V. Finance, money and credit: theory and practice: textbook – Lviv. LDUBZHD, 2024 – 624p.

ISBN 978-617-8537-95-1

In the modern world, where the latest global trends prevail, the study of theoretical and practical foundations in finance is the basis on which high-quality training of higher education applicants is based. Uncertainty and security, asynchrony of financial processes - it is from this angle that the latest financial knowledge is revealed in the manual.

The textbook in its structure and content has a significant educational, methodological and practical value. A variety of methods of studying the material are presented, which include cases, practical and interactive tasks, a glossary of relevant definitions; a wide range of topics (in Ukrainian and English) is covered, including practical aspects of financial activities, monetary, credit, currency; and financial markets, the peculiarity of the functioning of central commercial banks and risk management in the international financial space.

The materials of the textbook are of scientific and practical interest both for higher education students and for a wide range of scientists, specialists in the field of finance, banking, local governments, top managers of enterprises and practitioners in financial management.

© Содома Р.І., Дубинецька П.П., Саміло А. В., 2024

© Lviv State University of Life Safety, 2024

© JuniStars. Educational center, 2024

А

**СОДОМА
Руслана
Іванівна**

кандидат економічних наук,
доцент, доцентка кафедри
права та менеджменту у
сфері цивільного захисту
Львівського державного
університету безпеки
життєдіяльності

В

Т

ДУБИНЕЦЬКА

**Павлина
Петрівна**

кандидат економічних наук,
доцент, доцентка кафедри
права та менеджменту у
сфері цивільного захисту
Львівського державного
університету безпеки
життєдіяльності

О

Р

**САМІЛО
Андрій
Вікторович**

полковник служби цивільного
захисту, кандидат юридичних
наук, доцент, начальник
кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту
Львівського державного
університету безпеки
життєдіяльності

И

A

**SODOMA
Ruslana**

PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor of the
Department of Law and
Management in the Field of
Civil Protection, Lviv State
University of Life Safety

U

T

**DUBYNESKA
Pavlyna**

PhD in Economics, Associate
Professor, Associate Professor of
the Department of Law and
Management in the Field of Civil
Protection, Lviv State University
of Life Safety

H

O

**SAMILO
Andriy**

Colonel of the Civil Protection
Service, PhD in Law, Associate
Professor, Head of the
Department of Law and
Management in the Field of
Civil Protection, Lviv State
University of Life Safety

R

S

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	10
PREFACE	11
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ І ФІНАНСІВ	12
1.1 Роль грошей в економічній системі: їх необхідність та сутність	14
1.2. Фінанси як ключовий елемент економічної системи: їх роль та призначення	29
1.3. Функції фінансів та їх важливість для розвитку економіки	32
1.4. Функції грошей як важлива складова розвитку економіки та суспільства в цілому	38
1.5. Форми грошей та їх функціональна еволюція в історії	41
<i>Тематика самоконтролю</i>	50
<i>Практичні завдання</i>	51
SECTION 1. THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF MONEY AND FINANCE	58
1.1. The role of money in the economic system: its need and essence	60
1.2. Finance as a key element of the economic system: their role and purpose	76
1.3. The finance functions and their importance for economic development	79
1.4. Functions of money as an important component of the development of the economy and society as a whole	84
1.5. Forms of money and their functional evolution in history.	87
<i>The topic of self-control</i>	95
<i>Practical tasks</i>	97
РОЗДІЛ 2. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ І ГРОШОВІ ПОТОКИ. ГРОШОВИЙ РИНОК	104
2.1 Економічна основа, організація та модель грошового обороту	106
2.2 Функціонування грошових потоків. грошові агрегати. Грошово-кредитний мультиплікатор.	113
2.3 Особливості функціонування, структура та інституційна модель грошового ринку	121

З

2.4 Основні види та причини розвитку інфляції	127
---	-----

<i>Тематика самоконтролю</i>	145
------------------------------	-----

<i>Практичні завдання</i>	146
---------------------------	-----

SECTION 2. CASH TURNOVER AND CASH FLOWS. MONEY MARKET	160
--	-----

2.1 Economic basis, organization and model of cash flow	162
---	-----

2.2 Functioning of cash flows. monetary aggregates. Monetary multiplier.	169
--	-----

2.3 Features of the functioning, structure and institutional model of the money market	176
--	-----

2.4. Main types and causes of inflation	182
---	-----

<i>The topic of self-control</i>	199
----------------------------------	-----

<i>Practical tasks</i>	200
------------------------	-----

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВИЙ РИНОК ТА ЙОГО СТРУКТУРА	214
---	-----

3.1 Фінансовий ринок: сутність, структура, функції та роль в економіці	216
--	-----

3.2 Характеристика сегментів фінансового ринку	223
--	-----

3.3 Фінансові посередники на фондовому ринку. Фінансові піраміди	226
--	-----

3.4 Фінансові деривативи	233
--------------------------	-----

<i>Тематика самоконтролю</i>	241
------------------------------	-----

<i>Практичні завдання</i>	243
---------------------------	-----

SECTION 3. FINANCIAL MARKET AND ITS STRUCTURE	251
--	-----

3.1 Financial market: essence, structure, functions and role in the economy	253
---	-----

3.2 Characterization of financial market segments	260
---	-----

3.3 Financial intermediaries in the stock market. Financial pyramids	263
--	-----

3.4 Financial derivatives	269
---------------------------	-----

<i>The topic of self-control</i>	277
----------------------------------	-----

<i>Practical tasks</i>	278
------------------------	-----

РОЗДІЛ 4. КРЕДИТ ТА КРЕДИТНИЙ РИНОК	286
--	-----

4.1 Характеристика сутності, форм, видів та основних функцій кредиту	288
--	-----

4.2 Оцінювання кредитоспроможності позичальника та порядок укладання	300
--	-----

М

І

С

Т

З М І С Т

кредитного договору	
4.3 Структуризація та класифікація кредитного ринку	310
4.4 Менеджмент кредитного ризику	314
<i>Тематика самоконтролю</i>	320
<i>Практичні завдання</i>	321
SECTION 4. CREDIT AND THE CREDIT MARKET	337
4.1.Characterization of the essence, forms, types and main functions of credit	339
4.2.Assessing the borrower's creditworthiness and the procedure for concluding a loan agreement	351
4.3.Structuring and classification of the credit market	360
4.4. Credit risk management	363
<i>The topic of self-control</i>	368
<i>Practical tasks</i>	370
РОЗДІЛ 5. БАНКИ ТА НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ	386
5.1. Центральний та комерційні банки: види, операції та їх організаційна структура	388
5.2. Ліцензування, реєстрація та провадження діяльності банками та небанківськими фінансовими установами	400
5.3 Небанківські фінансові установи: специфіка їхньої діяльності та ризику	410
5.4 Управління фінансовою стійкістю банків. Безпека банківської діяльності	418
<i>Тематика самоконтролю</i>	426
<i>Практичні завдання</i>	427
SECTION 5. BANKS AND NON-BANKING FINANCIAL INSTITUTIONS	237
5.1 Central and commercial banks: types, operations and their organizational structure	439
5.2 Licensing, registration and conduct of activities by banks and non-banking financial institutions	451
5.3 Non-banking financial institutions: specificities of their activities and risks	460
5.4 Management of financial stability of banks. Security of banking activities.	468
<i>The topic of self-control</i>	476
<i>Practical tasks</i>	477

З

РОЗДІЛ 6. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СИСТЕМОЮ. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ	486
---	------------

6.1 Управління фінансовою системою. Фінансовий контроль	488
---	------------

6.2 Фінансова безпека держави	496
-------------------------------	------------

6.3 Еволюція світової валютної системи та структура валютних ринків.	503
--	------------

6.4 Міжнародні фінанси. Типи і види міжнародних розрахунків.	509
--	------------

<i>Тематика самоконтролю</i>	516
------------------------------	------------

<i>Практичні завдання</i>	517
---------------------------	------------

SECTION 6. FINANCIAL SYSTEM MANAGEMENT. INTERNATIONAL FINANCE	523
--	------------

6.1 Financial system management. Financial control	525
--	------------

6.2 Financial security of the state.	533
--------------------------------------	------------

6.3 Evolution of the world monetary system and structure of foreign exchange markets.	540
---	------------

6.4 International finance. types and types of international settlements.	546
--	------------

<i>The topic of self-control</i>	552
----------------------------------	------------

<i>Practical tasks</i>	553
------------------------	------------

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	559
--------------------------------	------------

TERMINOLOGY DICTIONARY	587
-------------------------------	------------

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	613
---	------------

М

І

С

Т

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ: теорія та практика (FINANCE, MONEY AND CREDIT: theory and practice), запрошує своїх читачів у цікаву подорож у світ фінансів. Ви отримаєте знання та основні інструменти для управління особистими фінансами для досягнення поставлених цілей у майбутньому. Структуру та зміст навчального посібника побудовано на основі реальної практики та сучасної теоретичної складової фінансів, грошей та кредиту. Навчальний матеріал є структурований за тематичним принципом і складається з шести тем (українською та англійською мовами), які є логічно завершеними та орієнтовані на ключові компетентності: заощаджувати; інвестувати; заробляти; позичати; витратити; захищати. До теоретичного навчального матеріалу додано приклади, які допоможуть глибше осягнути основні поняття та цікаві закономірності. Процес розв'язання тестів, завдань, кейсів покликаний сприяти вільному оперуванню фінансовими термінами і поняттями, сприяти розвитку логічного мислення, ефективному пошукові розв'язання поставлених завдань. Важливим також є графічне відображення у навчальному посібнику складного матеріалу у рисунках та таблицях, що полегшує його засвоєння. Ви отримаєте теоретичні знання щодо формування системи базових знань з теорії фінансів, грошей, кредиту, засвоєння закономірностей функціонування грошового та фінансового ринків як теоретичної основи державної, монетарної, валютної, податкової та бюджетної політики, розвитку банківської справи та ринку фінансових послуг; формування спеціальних знань і практичних навичок з питань організації управління банками, небанківськими фінансово-кредитними установами та їх функціонування на макро- і мікроекономічному рівнях.

Метою навчального посібника є формування сучасного економічного мислення та системи знань щодо загальних закономірностей розвитку фінансових і грошово-кредитних відносин суспільства.

PREFACE

Textbook FINANCE, MONEY AND CREDIT: theory and practice textbook invites its readers on an interesting journey into the world of finance. You will gain knowledge and basic tools for managing personal finances to achieve your goals in the future. The structure and content of the textbook is built on the basis of real practice and the modern theoretical component of finance, money and credit. The training material is structured according to a thematic principle and consists of six topics (in Ukrainian and English), which are logically complete and focused on key competencies: save; Invest; Earn; borrow; Spend; Defend. Examples are added to the theoretical educational material that will help you to comprehend the basic concepts and interesting patterns more deeply. The process of solving tests, tasks, cases is designed to promote the free operation of financial terms and concepts, to promote the development of logical thinking, and the effective search for solutions to the assigned tasks. It is also important to graphically display complex material in figures and tables in the textbook, which facilitates its assimilation. You will gain theoretical knowledge on the formation of a system of basic knowledge in the theory of finance, money, credit, mastering the patterns of functioning of money and financial markets as a theoretical basis for state, monetary, currency, tax and budget policy, the development of banking and the financial services market; formation of special knowledge and practical skills on the organization of management of banks, non-bank financial and credit institutions and their functioning at the macro- and microeconomic levels.

The purpose of the textbook is to form modern economic thinking and a system of knowledge about the general patterns of development of financial and monetary relations of society.

1

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ І ФІНАНСІВ

*«Гроші можуть забезпечити матеріальну стабільність,
але справжнє багатство полягає в розумінні цінностей
та цілей, які ми прагнемо досягти за допомогою фінансів»*

1.1 РОЛЬ ГРОШЕЙ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: ЇХ НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУТНІСТЬ

1.2. ФІНАНСИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: ЇХ РОЛЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ.

1.3. ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ВАЖЛИВІСТЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

1.4. ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА В ЦІЛОМУ

1.5. ФОРМИ ГРОШЕЙ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНА ЕВОЛЮЦІЯ В ІСТОРІЇ

1.1. Роль грошей в економічній системі: їх необхідність та сутність

Суть грошей визначається їх походженням та є одним з найдавніших явищ у житті суспільства. Слово «**гріш**» походить від латинського «гроссус» – великий. Ще на первісних сходинках історії людства виникла потреба у грошах як засобі обміну. **Грошима були** різноманітні предмети, а саме: боби, какао, пір'я, мушлі, срібло, золото, паперові знаки. І лише деякі з них мали ознаки грошей, такі як збереження вартості, можливості використання як посередника при обміні та суспільне визнання. На території Київської Русі найбільш поширеним різновидом товарних грошей було хутро. Бажання щодо обміну вартостями не завжди збігалось у двох різних суб'єктів ринку, тобто спостерігалася нерівноцінність одного товару відносно іншого (шкіра – зерно – сокира). Згодом учасники обміну переконувалися у тому, що існує такий продукт на ринку, який має найвищу споживчу вартість через стабільний попит. Тому цей продукт дуже легко обмінювався на інший, наприклад сіль – зерно – сокира. У цьому випадку такий продукт виконує досить просту функцію грошей, оскільки є засобом обміну. Проте, згодом доцільним було замінити звичайні товари першої необхідності (худоба, сіль) на товари дорожочініші, які слугували прикрасами (перли, хутро), а надалі це були звичайні та благородні метали. Врешті роль грошей була передана нематеріальному носію, що сталося в середині ХХ ст. через демонетизацію золота.

Звичайно, виникнення та етапи розвитку грошей є досить тривалим еволюційним процесом, зумовленим стихійним розвитком товарного виробництва та обміну. Розглядаються такі дві концепції виникнення грошей: еволюційна і раціоналістична. Представники **раціоналістичної концепції** стверджували, що гроші виникли внаслідок згоди між людьми. На думку прихильників цієї концепції, створені державою гроші приймаються незалежно від їх металевого змісту, є умовними знаками, наділеними державною владою певною платіжною силою. На початковому етапі

розвитку людського суспільства відбувався безпосередній обмін товару на товар (бартер). Гроші здатні лише опосередковано задовольнити потреби людини, при обміні на товари чи послуги.

Представники **еволюційної концепції** стверджували, що насправді гроші виникли в результаті еволюційного процесу, який, незалежно від волі людей призвів до виділення із загальної маси деяких предметів, що зайняли особливе місце, тобто отримали можливість обмінюватись на будь-які інші блага, стали загальним еквівалентом. І це є науково доведено, адже **гроші** є носієм суспільних відносин, **гроші** повинні постійно розвиватися як по суті, так і за формами існування, **гроші** не можуть бути скасовані чи змінені угодою людей або рішенням держави поки існують адекватні грошам відносини.

За своїм місцем у товарному виробництві й обміні – **гроші** – це специфічний товар, що має властивість обмінюватись на будь-який інший товар, тобто є загальним вартісним еквівалентом.

Сучасні гроші є носієм купівельної спроможності і приймаються як плата за надані послуги та придбані товари. Тому до грошей відносять банкноти, монети, банківські активи, боргові зобов'язання, а також товарні гроші, тобто споживчі товари, що можуть використовуватися як засіб обміну

та платежу. Розвиток форм вартості походження грошей показано на рисунку 1.1.1.

Рис. 1.1.1. Розвиток форм вартості походження грошей

В процесі обігу гроші набувають особливої вартості, яка може існувати **відокремлено і паралельно** з внутрішньою вартістю того матеріалу, з якого вони виготовлені. При застосуванні у сфері **інвестування** гроші стають носієм капіталу, в зв'язку з чим виникає необхідність розрізняти гроші **як гроші і гроші – як капітал**.

Гроші як гроші використовуються переважно для реалізації наявної споживчої вартості, тобто їх цільове призначення обмежується посередництвом в обміні.

Гроші як капітал використовуються для забезпечення зростання наявної вартості. Вони стають капіталом переважно при їх нагромадженні, зберіганні та продажу на грошовому ринку, оскільки це дає власнику грошей додатковий дохід у вигляді процента.

**Для продовження навчального посібника
зверніться із запитом на електронну адресу**

sodomaruslana@gmail.com